

Hyveet, paheet ja juhlapuheet. Latinalaista retoriikkaa 1600-luvulla

Raija Sarasti-Wilenius

Dosentti

Helsingin yliopisto

Epideiktinen retoriikka, jonka tehtävä oli ylistää tai moittia, jäi antiikissa pitkälti oikeus- ja poliittisten puheiden varjoon. Epideiktinen retoriikka tarjosi luontevan keinon henkilökohtaisen maineen tunnetuksi tekemiselle, minkä vuoksi se tuli hyvin suosituksi renessanssin aikana. Yksittäisen henkilön elämää ja toimintaa ylistettäessä hänestä luotiin idealisoitu kuva, jonka tarkoitus oli edistää ja vahvistaa yleisesti hyväksytyjä arvoja ja toivottuja ominaisuuksia. Ylistyksen oikeuttava humanistinen vakaumus sen maailmaa parantavasta vaikutuksesta kristallisoitui puhujien 1400- ja 1500-luvuilla usein siteeraamaan Ovidiuksen ilmaisuun ”ylistettynä hyve kasvaa” (*Epistulae ex Ponto* 4,2,35-36: *laudataque virtus crescit*).

1600-luvulla Suomessa latinankieliset oraatiot huipensivat erilaisia valtion, kuningasperheen ja Turun akatemian merkkipäiviä sekä korkea-arvoisten henkilöiden virkaanastujaisia, syntymäpäiviä, hautajaisia ynnä muita tilaisuuksia. Puheet myös yleensä painettiin, jolloin ne jäivät säilyttämään kohdehenkilön maineen lisäksi myös puheen laatijan mainetta. Ajan moraalifilosofiset käsitykset ja kiistakysymykset, kuten Ruotsissa 1600-luvulla käyty vilkas keskustelu henkilön syntyperän ja perinnöllisen aateluuden sekä toisaalta henkilökohtaisten hyvien ominaisuuksien merkittävydestä, heijastuvat puheiden keskeisimpään sisältöön eli hyveiden (paheiden) kuvaukseen. Koska epideiktisen puheen laatijaa sitoivat retoriikan käsikirjojen tarkat ohjeet, lajin konventiot ja yhteisön odotukset ja kontrolli, herää kysymys, mitä puheet saattoivat kertoa henkilöiden todellisista ominaisuuksista ja miten pitkälle totuudellisuuden käsitettä voitiin venyttää. Esitelmä pohtii muun muassa näitä kysymyksiä tarkastellessaan 1600-luvun latinankielisissä puheissa eläville ja kuolleille, miehille ja naisille, eri yhteiskuntaluokkien ja ammattikuntien edustajille osoitettuja hyveitä ja paheita.